

BAROK DÖNEM VE BAROK DÖNEM MÜZİĞİNDE FAGOTUN GELİŞİMİ VE KULLANIM ALANLARI

DEVELOPMENT AND USAGE AREAS OF BASSOON IN BAROQUE PERIOD AND BAROQUE PERIOD MUSIC

Hande GÜNALAN*

Geliş Tarihi: 08.06.2024
(Received)

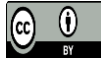
Kabul Tarihi: 16.05.2025
(Accepted)

ÖZ: Orta çağdan sonra 14. yüzyıl ile 17. yüzyıl ortalarına kadar devam eden ve Rönesans dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Avrupa önemli gelişmeler yaşamıştır. Müzik sadece dinsel içerikli olmaktan çıkmış, toplum kilise baskısı ve otoriterliğinden kurtulma çabasına girerek kültürel ve sanatsal anlamda egemenliğini ilan etmeye başlamıştır. Barok dönem; Rönesans dönemi ile Klasik dönem arasında, 17. yüzyılın ilk yarısı ile 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar yaklaşık olarak 150 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde armoni tekniği gelişme göstermiş, kantat, opera gibi sahne sanatları ön plana çıkmaya başlamış ve senfonik orkestraların da ilk tohumları atılmıştır. Müzikte yaşanan gelişmeler bestecileri de etkilemiş ve besteciler çalgı icracıları için daha fazla teknik zorluk içeren besteler yapmışlardır. Böylece Barok dönemde çalgılar önceki yüzyıllara göre mükemmellik kazanmıştır. Tahta üflemeli çalgılar ailesi içinde yer alan fagot da 1500'li yıllardan itibaren müzikte yaşanan gelişmelerden etkilenecek değişim ve gelişim sürecine girmiştir. Önceleri yalnızca genel bas adı altında viyola ve viyolonsel gibi bas enstrümanlar ile birlikte alt yapıyı güçlendirmek için sürekli basın bir parçası olarak kullanılan fagot daha sonraki yıllarda diğer çalgılardan daha bağımsız bir hale gelmiş ve çoksesli müziğin içerisinde yerini almıştır. Literatür tarama yöntemi ile yapılan bu çalışmada Barok dönem ve Barok dönem müziğinde fagotun gelişimi ve kullanım alanlarına yönelik bir inceleme yapılmıştır. Çalışma, Barok dönemde fagotun nasıl kullanıldığını, üstelendiği görevleri ve bu dönemdeki gelişmelerini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Barok Dönem, Fagot, Rönesans.

ABSTRACT: Following the Middle Ages, Europe underwent significant developments during the period known as the Renaissance, spanning from the 14th century to the mid-17th century. During this era, music transcended its predominantly religious character, and society, striving to break free from the dominance and authoritarianism of the church, began to assert its cultural and artistic sovereignty. The Baroque period, situated between the Renaissance and the Classical period, encompasses approximately 150 years, from the first half of the 17th century to the second half of the 18th century. During this time, harmonic techniques advanced, stage arts such as cantatas and operas gained prominence, and the

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı, handeoztank@trakya.edu.tr, hande.fgt@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0857-9948.

OPEN ACCESS

© Copyright 2025 Günelan

foundations of symphonic orchestras were laid. Developments in music also influenced composers, who began creating works with greater technical challenges for instrumentalists. Consequently, instruments achieved a level of refinement during the Baroque period that surpassed previous centuries. The bassoon, a member of the woodwind family, entered a process of transformation and development from the 1500s onward, influenced by the musical advancements of the time. Initially used merely as part of the basso continuo under the general bass designation, alongside bass instruments such as the viola and cello to reinforce the harmonic foundation, the bassoon later became more independent from other instruments and secured its place within polyphonic music. This study, conducted through a literature review, examines the development and usage of the bassoon in Baroque period music. The study aims to elucidate how the bassoon was employed, the roles it assumed, and its developments during the Baroque period.

Key Words: Music, Baroque Period, Bassoon, Renaissance.

EXTENDED ABSTRACT

During the Middle Ages, often referred to as the Dark Ages and spanning over a millennium, music was predominantly shaped by the influence of the church and religious doctrine. The church suppressed secular, humanistic, and scientific advancements, directing societal focus toward the afterlife. Although composers of this period increasingly employed polyphony compared to their predecessors, this practice was met with resistance from ecclesiastical authorities. The polyphonic complexity in religious music intensified vocal parts and complicated rhythmic structures, often rendering sacred texts less intelligible. For the church, the clarity of liturgical texts was paramount, overshadowing the music itself. Consequently, 14th-century ecclesiastical authorities largely opposed polyphonic religious music. Nevertheless, composers persisted in creating polyphonic sacred works, signaling the gradual development of polyphonic music. This evolution, approaching the Renaissance, unfolded in three distinct phases: the Notre-Dame School, Ars Antiqua, and Ars Nova. By the late 14th century, polyphony had advanced significantly, with rhythmic structures and harmonic arrangements beginning to coalesce around a tonal center.

The Renaissance period, approximately spanning 1450 to 1600, marked a revival of ancient Greek ideals, which were explored by artists, poets, and scholars. Rooted in humanism, this era emphasized a clearer distinction between the divine and the human. Intellectual debates arose between proponents of humanism and those adhering to traditional theological perspectives. Despite such tensions, humanistic and Renaissance ideals spread from Italy across Western Europe. Often termed the Age of Discovery, the Renaissance enabled artists to express emotions and ideas more freely, critically engage with their surroundings, and reflect these observations in their works. In contrast to the medieval focus on preparing for the afterlife, Renaissance thought prioritized human experiences, emotions, and intellectual inquiry. Polyphonic music continued to evolve, with choirs gaining prominence and the interplay of voices and instruments fostering more complex harmonic structures. However, most compositions remained vocal in nature, with instruments primarily serving as accompaniment. A pivotal development during this period was the invention of the printing press, which facilitated the mass production and dissemination of sheet music, thereby broadening access to music. These musical and instrumental advancements during the Renaissance laid the groundwork for the subsequent Baroque period.

The Baroque period, spanning roughly 1600 to 1750, is defined in music history as the era beginning with the earliest operatic experiments in Italy and culminating with the death of Johann Sebastian Bach. The term "Baroque," derived from the Portuguese word for an irregular or misshapen pearl and initially carrying a pejorative connotation, was adopted as a formal designation for this musical period by the late 19th century. During the Baroque era, music reached a mature stage of development. In Italy, particularly in cities such as Florence, Venice, Naples, and Rome—long known for producing composers of sacred music—significant advancements in secular music emerged in the late 16th century. As Renaissance ideals loosened the church's grip on artistic expression, composers sought patronage from noble families, who funded salaries and established opera houses. This shift led to a marked increase in musical ensembles within aristocratic courts.

While Renaissance music was characterized by uniformity, Baroque music distinguished itself through the use of contrasts, evident in alternations between fast and slow passages, loud and soft dynamics, and solo and tutti sections. A defining feature of Baroque music was the basso continuo, a compositional technique involving a melody for a voice or instrument supported by a bass instrument that provided harmonic structure. Typically, one musician played a dominant bass instrument—such as a cello, violin, or bassoon—while another reinforced the harmony. The Baroque period also saw the introduction of cadences, the extensive use of musical ornamentation, and the transition from modal to tonal systems. Dynamic markings emerged, and new approaches to polyphony gave rise to forms such as the fugue, sonata, and concerto grosso. The foundations of orchestration were established by assigning distinct roles to individual instruments. These developments collectively defined the Baroque period.

The emphasis on instrumental music grew during this period, and the bassoon, like other instruments, solidified its role in Baroque music. Initially employed as part of the basso continuo alongside instruments like the viola and cello, the bassoon evolved into a more independent instrument, contributing to solo, chamber, and orchestral works. Its development from the Baroque period to the present reflects a process of refinement, culminating in its modern form.

The bassoon, a double-reed woodwind instrument with a conical bore, traces its etymological origins to the 14th-century term meaning "bundle of reeds." By the early 16th century, it was recognized as a musical instrument in Italy. Due to limited historical evidence, the early history of the bassoon remains uncertain. The dulcian, a single-piece precursor to the bassoon used until 1700, is considered its ancestor, though its exact origins are unclear. The transition from the dulcian to the articulated, four-part bassoon, first documented in France, aligned with broader musical developments. In the Baroque period, the bassoon primarily reinforced the harmonic foundation as part of the general bass. However, by the 17th century, its role expanded, and it became a more autonomous instrument. Composers increasingly incorporated the bassoon into chamber music, solo works, and orchestral compositions, with notable examples including the bassoon concertos composed by Antonio Vivaldi.

1. BAROK DÖNEM

Müzik tarihinde Barok Dönem; 1600 ile 1750 yılları arasındaki dönemi tanımlamaktadır. Bu dönem İtalya’da ilk opera denemeleriyle başlayan ve J. S. Bach’ın ölümüyle sona eren bir dönem olarak kabul edilmektedir. Barok sözcüğü Portekizce “çarpık inci” anlamına gelmektedir. Bu sözcük ilk kez 1700’lü yılların ortalarına doğru Fransız felsefeci Noel-Antonio Pluche tarafından kullanılmıştır. Pluche 1746 yılında yayımlanmış olan “Spectacle de la natura” (Doğanın gösterisi) adlı yapıtında, müzikleri “Musique Chantate” (şarkılı müzik) ve “Musique Baroque” (Barok Müzik) olarak ayırmak gerektiğini belirtmiştir. Barok kelimesi burada 18. yüzyıl müziğini küçümsemek için kullanılmış abartılı bir benzetmedir. (Şentürk Sünder, 2022: 15)

Eski çağlardan bu yana müzik, resim, mimarlık gibi sanat dalları, hatta bilim, felsefe ve edebiyat kendi çağdaşlarıyla benzer özellikler göstermişlerdir. Barok döneme baktığımızda da müziğin kendi çağdaşlarıyla benzer özellikler taşıdığını görmekteyiz.

M.S. 200 ile 1000 yılları arasında “karanlık çağ” olarak da adlandırılan Orta çağın ardından gelen Gotik çağda müziğin durağanlıktan çıktığı, incelik ve zarafetin daha belirgin olduğu, sadece müzikte değil, diğer sanatlarda da perspektif ve derinliklerle ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çağ, değişim ve gelişimle birlikte Rönesans dönemine hazırlanıldığı bir çağdır. Gotik çağın son dönemleri, Rönesans etkilerinin hissedilmeye başlandığı bir dönem olmuştur. Rönesans döneminin son yıllarında ise Barok dönem etkileri açıkça kendini hissettirmiştir. Rönesans dönemi ile birlikte sanatçılar kilise sınırlarının dışına çıkmışlardır. Müzik yalnızca dini içerikli olmaktan çıkmıştır. (Şentürk Sünder, 2022: 9) Bu dönemde en önemli olaylardan biri, İtalyan bestecilerin müzikte hatırı sayılır biçimde söz sahibi olmalarıdır.

14. yüzyıl müzik sanatında ritim yapısı ve çok seslilik gelişme göstermiş ve çalgılara olan ilgi artmıştır. Müzikal anlatımda duyguları ifade özgürlüğü giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Kilise ve imparatorun otoritesinden kurtulma çabasında olan halkın yaşam, eğlence ve mutluluk arayışları daha da güçlenmiştir. 15. yüzyıl sonrası Rönesans ile birlikte sadece müzikte değil, tüm sanat dallarında insancıl bir ruh egemen olmuş, yalınlık ve saflık dürtüleri daha kendini belli eder hale gelmiştir.

Barok, özünde “saray müziği”dir. (Say, 2003: 197) Rönesans dönemi ile Klasik dönem arasında asillerin estetik anlayışlarını yansıttığı bir olgu olarak kabul edilmektedir. Barok dönem müziğinin halk ile buluşması 17. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Halka açık opera evleri ile İngiltere ve Fransa’da konserlerin düzenlendiği ilk özel salonlar açılmıştır. İlk halk konserleri bu dönemde verilmiş olsa da bunun yaygınlaşması ve halk tarafından tam anlamıyla benimsenmesi sonraki yüzyılda olmuştur.

Sonuç olarak 17. yüzyılın son çeyreği, barok dönem müziğinin Avrupa’da yaygınlaşması, benimsenmesi ve gelişimini devam ettirmesi dönemidir.

Barok dönemi daha anlaşılır olması açısından, erken barok, orta barok ve olgun barok şeklinde üç alt evreye ayırmak da mümkündür.

Erken barok evresi barok çağın koşullarının hazırlandığı bir evre olarak düşünülmelidir. Bu dönemde Kuzey İtalya’da sürekli bas belirginleşmeye başlamıştır.

Orta barok evresi; barok türlerinin ve tekniklerinin olgunlaşarak müzik sanatına yansıdığı bir dönemdir.

Olgun barok evresi diğer evrelerden farklıdır. Burada müzik yapıtlarında denge ve tutarlılık göze çarpmaktadır.

1.1. Barok Dönemin Müziksel Özellikleri

Rönesans müziğinde tek düzelik en belirgin özellik iken, Barok dönemde “kontrast” (zıtlık/karşıtlık) kavramı göze çarpmaktadır. Müziğin her ögesinde karşıtlık hakimdir. Barok dönem bestecileri, duygu, düşünce, arzu ve tutkularını anlatmak için eserlerinin armoni yürüyüşlerinde, ritmik yapılarında ve anlatımlarında karşıtlıklardan yararlanmışlardır. Barok dönem boyunca ses gürlüğündeki hareketleri gösteren ve nüans olarak adlandırılan işaretler de, ilk defa bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Barok dönemin öne çıkan özelliklerinden biri de “sürekli bas” (basso continuo) olarak adlandırılan unsurdur. Sürekli bas, akorun devamlılığını sağlamak amacıyla müziğin armonik yapısını oluşturmak için ortaya çıkmıştır. Kimi zaman sürekli bas için iki müzisyen olurdu; bunlardan biri viyolonsel, fagot ve keman gibi ağırlıklı çalgıya yardımcı olmakta, diğeri armonik yapının oluşumunu sağlamaktaydı. *“Başlıca amaç, solo sese eşlik edebilecek geniş ses alanlı, yumuşak tınılı çalgılara yönelmektir. Böylece, zinken ve cornetti gibi çalgılar orkestrada yer almaya başladı. Ancak, “sürekli bas”ın önem kazandığı bir dönemde, kalın sesli çalgılara da gereksinim vardı. Berlin’de Hans Schreiber, önce kontrbas trombonu, sonra “kontrafagot”u icat etti.”* (Say, 2003: 184)

Örnek 1. Sürekli bas (Basso continuo) Bach, *BWV 1042 Mi Majör Keman Konçertosu*,
I. Bölüm¹

Barok dönemle birlikte, önceki dönemlerde kullanılmayan “kadans” (durgu) olgusu ortaya çıkmaya başlamıştır. Temel akorların bağlantılarıyla yapılan dört ayrı kadans şekli vardır: Tam kadans, yarım kadans, plagal kadans ve kırık kadans. (Say, 2022: 102)

Örnek 2. Kadans örnekleri²

Tam Kadans C: I vi IV ii V I	Yarım Kadans C: I iii IV V
Plagal Kadans C: I IV I	Kırık Kadans C: I vi IV V vi

¹ (Büke, Sonakım, 2021: 398)

² (Say, 2022: 103,104)

Barok dönem müziğinin öne çıkan özelliklerinden biri de müziksel süslemelerdir. 18. yüzyıl başlarında besteciler arasında solo çalgı ve sürekli bas için (basso continuo) sonat bestelemek popüler hale gelmiş ve bu sonatların icrasında da süslemeler ön plana çıkmıştır. (Delikara, 2010: 209, NWSA) Süslemeler, belirli bir sesi vurgulamak veya sesi uzatmak için karakteristik ses gruplarına verilen addır. Dönemin pek çok bestecisi süslemeleri ezgi ve ritim zenginliği olarak görmüş ve eserlerinde kullanmışlardır.

Örnek 3. Süsleme örnekleri³

1 Tril (Trillo)

2 Mordan (Mordant)

3 Tril ve Mordan (Trillo und Mordant)

4 Grupetto (Cadence)

5 Çift Mordan (Doppelt-Cadence)

6 Üstten çift mordan (Idem)

7 Çift işleme ve mordan (Doppelt-Cadence und Mordant)

8 Üstten çift kadans ve mordan (Idem)

9 Yükselen aksan (Accent Stigend)

10 Alçalan aksan (Accent Fallend)

11 Aksan ve mordan (Accent und Mordant)

12 Aksan ve tril (Accent und Trillo)

13 İdem

14 Grupetto çift mordan (Doppelt-Cadence und Mordant)

³ (Oyan, 2020: 15).

Barok dönemde gelişen bir diğer özellik de yeni kontrpuan anlayışıdır. Bu yeni anlayışa göre; farklı melodi çizgileri sürekli bas çalgısının yönlendirdiği doğrultuda oluşturulan akor gruplarına uygun olmak durumundaydı. Aynı melodik çizgileri birleştiren gittikçe karmaşıklaşan kontrpuanlar, Barok müziğin belirleyici özelliklerinden biri olmuş ve canlı dramatik etkiler yaratmak için kullanılmıştır. (Collison, 2019: 100) Kromatik dizinin önceleri düzensiz, sonradan belli bir düzen içinde kullanılması bugünkü majör ve minör ses dizilerini ortaya çıkarmıştır. Armonik yapıya bağlı olarak gelişen ritmik özellikler, modal sistemden tonal sisteme geçiş, dönemin belirgin özelliklerindendir.

Ayrıca barok dönemde opera sanatının gelişmesinin yanı sıra, oratoryo ve kantat gibi farklı türlerde formlar da gelişmiştir. Sahne sanatlarının gelişmesiyle birlikte, çalgı müziği alanında da bu dönemde gelişmeler olmuştur. Çalgısal müziğin evriminde iki ülke öne çıkmaktadır, bunlar İtalya ve İngiltere'dir. (Köksal, 2020: 59) Barok dönem ile birlikte kendine has biçimlere kavuşan çalgı müziği, beraberinde pek çok çalgı müziği formlarının temelinin hazırlanmıştır. (Say, 2003: 197) Trio sonata (Üçlü sonat),⁴ solo keman sonatı, büyük konçerto gibi formlar buna örnek verilebilir. Müzikteki seslerin ayrı çalgılara verilmesi bugünkü orkestrasyonun da temellerini oluşturmaktadır. Çalgı müziğine verilen önemin artmasıyla, orkestra içinde yer alan pek çok çalgı gibi fagot da bugünkü yerini almıştır.

“Barok dönemde müzik, modern müzikal gelişimin dilin gelişiminde kuşkusuz en önemli kilometre taşı olmuştur. Bu yüz elli yıl içerisinde, müzikal formlar değişip, geliştikçe bir yandan da daha sonrasının ve bugünün müzik standartları belirmeye başlamıştır. Bir başka önemli görünüm ise müziğin, bu dönemde evrensel bir dil taşımaya başlaması, ulusallıktan çıkıp tüm Avrupa ve dünyaya seslenmesidir.” (Erol, 1998: 99).

1.2. Fagotun Kökenleri, Barok Dönem Müziğindeki Yeri ve Kullanım Alanları

Nefesli çalgılar ailesine dahil olan fagot, 1500'lü yıllardan itibaren gelişim ve değişim süreci içerisinde pek çok evreden geçerek, barok dönem öncesi, barok dönem ve sonrasında günümüze kadar ulaşmış ve çağımızın da vazgeçilmez enstrümanlarından biri olmuştur.

Alm. Fagott, Fr. Basson, İng. Bassoon, İt. Fagotto

“Ağaç üflemeli çalgıların pes sesli sazlarından olan fagot, obua ailesinden, çift kamışlı bir çalgıdır. Tatlı sesinden dolayı dulcian adlı sazın gelişmesiyle ortaya çıkan pommer ve bombard adlı uzun ve üflemesi güç sazların yerine yapılmıştır. 1539'da rahip Afrano Albonesi'nin iki bombard'ı birleştirerek yaptırdığı iddia edilir. Bugünkü biçimini 1870'de Böhm sisteminin uygulanmasıyla Heckel vermiştir. XIX.

⁴ Barok sonat'ta üçten altıya kadar bölümler vardır. İlk barok sonat'lar tek veya iki çalgı içindir. Olgun Barok dönemindeki trio sonata, iki çalgı ve bir sürekli-bas'ı içerir. (İlyasoğlu, 1994: 32)

yüzyılda Alman ve Fransız fabrikasyonu olarak üretilmiştir.” (Feridunoğlu, 2004: 163).

Rönesans döneminden Barok döneme geçilirken toplumsal ve kültürel alanda pek çok değişim yaşanmıştır. Bu değişim elbette müziğe de yansımıştır. Müziğin merkezi şato, saraylar ve kilise iken, 1500’lü yılların ikinci yarısında İtalya’da din dışı müzik alanında gelişmeler yaşanmıştır. Müzik, salt dini müzik olmaktan çıkmıştır. 12. yüzyıldan sonra, sanatı destekleyen soylu bir sınıf ortaya çıkmıştır. 14. yüzyılda kilise baskısına dayanamayan müzisyenler, yavaş yavaş bu soylu sınıfa hizmet etmeye başlamışlardır. Uzun yıllar boyunca saray kapıları müzisyenlere açılmış, kimileri maaşa bağlanmıştır. Bu dönemde müzisyenler, dini ilahiler dışında içlerinden gelen ezgileri de notaya dökmeye başlamışlardır. Ancak 17. yüzyıla kadar besteciler çalgı müziği için bir ayırım yapmamaktaydılar, bu nedenle eski enstrümanlarda rastlanan bir kayda göre “çalmak veya söylemek için” ifadesi yer almaktadır. (Mimaroglu, 2006: 39)

Rönesans döneminde üflemeli çalgıların gelişimi, telli ve yaylı çalgılara kıyasla daha yavaş olmuştur. 1539 yılında Afranio adlı bir papaz, fagotto adını verdiği, kamışlı ve kalın sesli bir çalgı icat etmiştir. Bu çalgı kısa sürede orta çağ üflemeli çalgılar arasında yerini almış ve zaman içerisinde değişik biçimlerde gelişerek günümüz orkestra çalgılarından biri haline gelmiştir. (Say, 2003: 162-163)

17. yüzyılın Avrupa müziğinde çalgıların gittikçe geliştiği tek ses akımı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu akım öncekinden farklı olarak, eşlikli tek ses anlamını taşımaktadır. Bu yeni akımda çalgı icracıları, şarkıcının söylediği melodiyi armoni sistemine uyarak desteklemekteydiler. Bu durum çalgı yapımcılarının daha ileri düzeyde çalışmalarını sağlamıştır. Artık çalgılar, eşlikten bağımsız solo olarak da çalınabilmekteydi. Bestecilerin çalgı müziği yazmaya başlamaları beraberinde yeni müzik türlerinin doğmasına neden olmuştur. (Mimaroglu, 2006: 38)

Sadece çalgılarla çalınan müzik, önce İtalya ve Fransa’da gelişmiş, ardından 17. yüzyılda Alman besteciler, başlarda bu ülkelerin müziklerinin etkisiyle yapıtlar vermeye başlamışlardır.

1500’lü yıllardan itibaren müzikte olan değişim ve gelişmelerden etkilenen fagotun ilk ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Bununla ilgili yazılı bir kaynak yoktur ancak resimli kaynaklar bize bu çalgı hakkında daha net bilgiler vermektedir. 1700 yılına kadar imal edilmiş olan, tek parçadan oluşan ve “Dulcian” olarak adlandırılan ilk versiyon, bugünkü fagotun atası olarak kabul edilmektedir. “*Latince “Dulc” (tatlı, yumuşak) kökünden gelen bu sözcük, daha yüksek sesli shawms ve pommies’e göre daha yumuşak ses özelliğine sahiptir.*” (Sadie, 1984: 180).

Dulcian’ın da hangi tarihte ve ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir ancak 1571-1621 yılları arasında yaşayan Alman besteci ve müzik yazarı Michael Pratetorius, Syntagma Musicum adlı yapıtında müzik çalgıları hakkında tanımlamalar yapmıştır. Dulcian için de “Fagotten und Dolcianen” (Fagot ve

Dulcian) terimlerini kullanarak Dulcianın altı çeşidi olduğunu ileri sürmüştür. Dulcian'ın aşamalı olarak yerini günümüz fagotuna bırakması, müzikte olan gelişmeler doğrultusunda yeni ihtiyaçlar doğması nedeniyle gerçekleşmiştir.

Eklemlı fagot ilk olarak Fransa'da görülmüştür. Dört eklemlı fagotun daha yeni modeline ilişkin ilk kaynak ise, Aachen'daki Hals resmidir. Mersenne (1631), normalden bir ton daha aşağıya inen dört tuşa sahip bir dulcian ve fagot arasında ayırım yapmıştır.

Barok dönemde fagot, genel bas adı altında kullanılmaktaydı. Viyola ve viyoloncel gibi bas enstrümanlarla birlikte alt yapıyı kuvvetlendirmek için sürekli basın (basso continuo) bir parçası olarak kullanılmıştır. Sürekli bas sisteminde besteci, yalnız bas ve ezgi çizgisini oluşturmakta, yorumcular ise iç partileri doldurma görevini üstlenmekteydiler. Örnek 4'te fagotun genel bas adı altında kullanımı görülmektedir.

Örnek 4: G. P. Telemann Fa minör Fagot Sonatı, I. Bölüm "Triste"⁵

Twv 41: fl

Triste

Fagotto

B.c.

6

6

5

6

6

7

5

⁵ <https://s9.imslp.org/files/imglnks/usimg/d/db/IMSLP219447-PMLP363204-Fagotto-solo.pdf> "G.P. Telemann Fagotto Solo"

17. yüzyılın ortalarına kadar sürekli basın bir parçası olarak kullanılan fagot, daha sonraki yıllarda diğer çalgılardan daha bağımsız bir hale gelmeye başlamıştır. Fagot ilk olarak Affetimusicali Op. 1’de (1617), Fr. Usper’in *Composizione Armoniche*’sinde (1619), G. B. Riccio Canzoni’inde (1620) ve B. Marini’nin Op. 8’inde (1628) kullanılmıştır. Selma Salaverde tarafından 1638 yılında fagot için bestelenen *Fantasia per Fagotto* adlı eser, yine barok dönemin bilinen ilk solo eseri olmuştur. (Sümer, 1997: 38, Y.L.) 1645 yılında G. A. Bertoli tarafından fagot için ilk sonatlar bestelenmiştir. (Gülmez, 2004: 34, Y.L.) Dokuz sonattan oluşan bu eserde fagotta solistik bir tarz ön plana çıkmıştır. Daha sonra göze çarpan bu solistik tarz diğer besteciler tarafından da örnek alınmış ve fagotun bu solistik tarzını kendi eserlerine de yansıtmışlardır. Barok dönemde fagotun sadece bas unsuru olarak ve sadece eşlik çalgısı olmaktan öte, eşlik edilen solo bir çalgı olduğunu da Darmstradt’lı P. F. Böddecker yazdığı *Sonata Sopra La Monica* adlı eserinde açıkça ortaya koymuştur.

Fagot, kendine özgü tınısı, geniş pusulası ve çok yönlülüğü ile senfoni orkestralarının vazgeçilmez bir üyesi haline gelmiştir. Schütz’ün ilk olarak 1619 yılında iki fagot için bestelediği eser ile yaklaşık aynı zamanlarda ilk Fransız opera bestecisi olan Chambert da “*Pomone*” adlı eserinde iki fagotu orkestrasında kullanmıştır. Lully, ve Legrenzi de fagotu iki obua ile birlikte yaylı basları güçlendirmek amacıyla orkestralarında kullanan bestecilerdir. (Mettler, 1960: 8, Master Theses.) O dönemde fagot, eleştirmenler tarafından orkestradaki rolü ile ilgili sesinin diğer çalgılara oranla zayıf kalması nedeniyle eleştirilmiş olsa da, tiz bir pasajda hüznü, dokunaklı bir karakteri oldukça iyi yansıtmaları sebebiyle orkestralarda giderek daha fazla yerini almaya başlamıştır.

Barok dönem müziğinde fagotun kullanımı sürekli bas, daha sonraları oda müziği ve orkestra ile sınırlı kalmamıştır. Fagot için pek çok konçerto da bestelenmiştir. Bunlardan A. Vivaldi, fagot için bestelediği 39 tane fagot konçertosu ile fagot repertuarında ön plana çıkmaktadır. Vivaldi’nin neden bu kadar çok fagot konçertosu yazdığı hala bilinmemektedir çünkü o dönemde Venedik’te fagot için solo eser yazma geleneği yoktu. (Talbot, 1977: 154, Vivaldi) Vivaldi’nin yanı sıra, G. P. Telemann’ın 5 konçertosu, J. Bodin Boismortier’in 3 konçertosu, M. Corette’nin “*Le Phenix*” isimli konçertosu, J. M. Motter’in 2 fagot konçertosu fagot için yazılan konçertolara örnek olarak verilebilir.

SONUÇ

Bu araştırma ile barok dönem müziğinde yaşanan gelişmelerin kendinden sonraki dönemleri de etkisi altına aldığı, günümüzde kullanılan müzikal yapıların temellerini oluşturduğunu ve bu süreçte fagotun kullanım alanlarında yaşanan değişim ve gelişim neticesinde günümüzdeki yerine nasıl kavuştuğu incelenen kaynaklar doğrultusunda gözlemlenmiştir.

1600-1750 tarihleri arasında kalan ve Barok dönem ile tanımlanan bu dönemde müzikte gerçekleşen evrim şu şekilde özetlenebilir: 150 yıllık bir zaman dilimini kapsayan bu dönemde, oldukça zengin, renkli, fevkalade anlamlı bir müzik türü ortaya çıkmıştır. Kilise makamları yerlerini majör ve minör dizilere bırakmışlardır. Kontrapuntanın yerini armonik müzik ve dikey yazı almıştır. (Mimaroglu, 2006: 33) Çalgı yapımında ilerlemeler olmuştur. Çalgı müziğinin, ses müziğinin yerini almasıyla çalgı müziği biçimleri ortaya çıkmıştır. Rönesans döneminin tek düze müzik yapısının aksine, barok dönemde sanatçı ve bestecilerin, duygularını abartılı bir şekilde yapıtlarına yansıtmaları Rönesansın düz müzik yapısının değişimi için atılan önemli adımlardan biri olduğu anlaşılmıştır.

Tahta üflemeli çalgıların tarihsel gelişimine baktığımızda gelişim süreçlerinin yaklaşık olarak 20 bin yıl kadar öncesine dayandığı görülmektedir. Fagot da bu gelişim süreci içerisinde pek çok evreden geçerek günümüz orkestralarında kendine yer edinmiştir. Önceleri barok dönemde tek parça halinde ve fagotun atası olarak bilinen Dulcian adlı enstrüman kullanılmıştır. Dulcianın kullanım süresi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, 16. yüzyıl başından 20. yüzyıla kadar kullanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca Alman besteci Michael Praetorius (1571-1621), yazmış olduğu üç ciltlik Syntagma Musicum adlı yapıtında çeşitli boylarda sekiz çalgıdan oluşan bir fagot ve dulcian takımından bahsetmiştir. Çeşitli ülkelerde ressamlar tarafından resmedilen resimlerde ve 1566 yılında da yapılmış bir kabartma üstünde görülen dulcianın özellikle barok dönem boyunca kullanılmış olduğuna dair bir kanıt olarak kabul edilmektedir. Fagotun, diğer barok çalgılarla birlikte Fransa'da XIV. Louis zamanında üflemeli çalgı yapımcısı ve üflemeli çalgı icracısı olarak çalışan Hotteterre ailesi tarafından geliştirildiği düşünülmektedir. Barok dönemde önceleri melodinin alt yapısını kuvvetlendirmek için sürekli bas (basso continuo) olarak kullanılan fagot, ilerleyen yıllarda diğer çalgılardan çok daha bağımsız bir hale gelmiştir. Sadece eşlik eden çalgı olmaktan çıkmış, fagot için yazılan sonat ve konçertolarla eşlik edilen bir çalgı haline de gelmiştir. 1621 yılında Carbert fagotu ilk kez orkestrada kullanarak fagotu sürekli bas ve eşlik çalgısından öte bir yere taşımıştır. Barok dönem öncesinde başlayan, barok dönem boyunca da kullanım alanları ve gelişimi ile büyük bir ilerleme kaydeden fagotun, Hotteterre, J. N. Sovory, F.G. Adler, Buffet-Crampon, C. Almenreader, W. Heckel gibi ustaların yaptıkları yenilikler ve ekledikleri perdelerle çok geliştiği, çalma tekniği açısından da büyük ilerleme kaydederek günümüz görünüm ve teknik özelliklerine kavuştuğu,

böylelikle gerek solo ve oda müziği olarak gerekse günümüz orkestralarında orkestra üyesi olarak kendine yer edinmiş olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Etik Beyan

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Boran, İ. Şenürkmez, K. (2018). Yıldız, Kültürel Tarih Işığında Çoksesli Batı Müziği, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.

Büke, A., Sonakın, M.,İ., (2021). Müziği Yaratanlar Barok Dönem, *Epsilon Yayınevi*, İstanbul.

Collison, S.vd. (2019). Klasik Müzik Kitabı, *Alfa Yayınları*, İstanbul

Delikara, A. (2010). Barok Dönemi Çalgı Müziğinde Seslendirme/ Yorumlama Özellikleri. *Fine Arts*, 5(4), 199-211. <https://doi.org/10.12739/10.12739>

Duman, A. (2009). Fagotun Tarihsel Süreci ve Malcolm Arnold’un Op. 86 Fantezisi Georg Philipp Telemann’ın Fa Minör Sonatı, Eugene Bozza’nın Récit-Sıcılıenne et Rondu’su, H. Villa-Lobos’un Ciranda Das Sete Notas’ının Teknik ve yapı Bakımından Analizi, Yüksek Lisans Eser Metni, İstanbul.

Erol, L.İ. (1998). Klasik Müziğe İlgi Duyanlar İçin Kılavuz Kitap, Yurtrenkleri Yayınevi, Ankara.

Feridunoğlu, L., (2004). Müziğe Giden Yol Genç Müzisyenin El Kitabı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Gülmez, S. (2004). Fagot’un Tarihsel Gelişimi ve Teknik Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

“G.P.Telemann Fagotto solo” <https://s9.imslp.org/files/imglnks/usimg/d/db/IMSLP219447-PMLP363204-Fagotto-solo.pdf>

İlyasoğlu, E., (1999). Zaman İçinde Müzik, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.

Köksal, A., (2020). Barok Dönüşüm Müziğin Modernleşme Serüveni, *Arketon Yayınları*, İstanbul.

Mettler, C. L., (1960). An Analysis of The Bassoon and Its Literature, Master Theses, Eastern Illions University, USA. <https://thekeep.eiu.edu/theses/2273>

Mimaroglu, İ., (2006). Müzik Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul.

Oyan, S., (2020). Notadan Uygulamaya Barok Müzikte Performans Analizi, *Müzik Eğitimi Yayınları*, Ankara.

- Sadie, S., (1984). *The New Grove Dictionary of Musical Instruments*, MacMillan Publishers Limited 3, London.
- Sadie, S., (2001). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, New York, Grove.
- Say, A., (2003). Müzik Tarihi, *Müzik Ansiklopedisi Yayınları*, Ankara.
- Say, A., (2022). Müziğin Kitabı, *Islık Yayınları*, İstanbul.
- Selanik, C., (2010). Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni, *Doruk Yayıncılık*, İstanbul.
- Sümer, F., (1997). Fagot'un Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şentürk, S.,R., (2022). Barok Dönemin Müziğe Getirdiği Yenilikler, *Eğitim Yayınevi*, İstanbul.
- Talbot, M., (1977). Vivaldi, *J. M. Dent & Sons LTD*, London, Toronto and Melbourne.